

Людмила Сіньова

канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри трудового права
та права соціального забезпечення,
провідний юрист Центру соціального права.
Навчально-науковий інститут права.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна)
Sinyova@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-5514-3549

ПСЕВДОВОЛОНТЕРСТВО ПІД ЧАС ВІЙНИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

В умовах повномасштабної війни в Україні виникло багато афер та злочинів, де шахраї намагаються нажитись на біді громадян. Серед таких схем є псевдоевакуація громадян, неіснуючі оселі, фейкові програми підтримки, продаж контрафактної амуніції, гуманітарної допомоги та псевдоволонтерство. Сьогодні псевдоволонтерство стало поширеним явищем у зв'язку із відкритістю людей на допомогу іншим, тому чимало дописів про допомогу в соціальних мережах, особливо на потреби ЗСУ, в госпіталі, тощо.

Станом на 1 січня 2022 року в Україні налічувалося 20,5 тис. благодійних організацій, але вже за півроку їхня кількість зросла на 17,5% (до 24,1 тис. організацій), а станом на 1 січня 2023 року зареєстровано вже 26 846 організацій. За останні 10 років кількість благодійних організацій виросла на понад 10 тис [1].

Зростання рівня благодійної допомоги помітне передусім завдяки організованій роботі благодійних організацій та волонтерських фондів. Водночас високим є і рівень долучення соціального оточення. Активно кейси благодійної допомоги фігурують у соціальних мережах. Більш як половина мешканців України особисто активніше включилася у благодійну чи волонтерську роботу [2, с. 15].

При цьому лише 30% благодійників, які допомагали благодійним фондам та благодійним організаціям, перевіряли їх на предмет доброчесності. Культура моніторингу доброчесності фондів та організацій більшою мірою притаманна молоді та мешканцям міст. Водночас перевірка доброчесності роботи благодійних організацій і фондів часто буває випадковою. Тобто благодійники часто випадково натрапляють на фото- чи відеозвіти благодійних організацій і фондів у соціальних мережах. Найпоширеніші форми перевірки доброчесності благодійних організацій і фондів такі: перегляд фото- та відеозвітів, підтвердження факту існування організації в соцмережах, опитування бенефіціарів [2, с. 7].

На сьогодні у соціальних мережах багато оголошень від імені благодійних організацій та фондів, де псевдоволонтери звертаються з проханням до громадян допомогти у зборі коштів на лікування українських захисників, важкохворих дітей, а також на потреби ЗСУ. У своїх повідомленнях вони вказують номери банківських рахунків, на які усі бажаючі можуть перерахувати гроші.

Благодійні організації набувають прав та обов'язків юридичної особи з моменту їх державної реєстрації. Державну реєстрацію благодійних організацій проводять державні реєстратори за місцезнаходженням благодійних організацій відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» № 755-IV від 15 травня 2003 року.

Наказом Міністерства юстиції України № 2226/5 від 19.12.2008 р. було затверджене Положення про Єдиний реєстр громадських формувань, зазначено про надання інформації на запити фізичних та юридичних осіб про громадські організації, благодійні організації та ін. Таким чином, Положення встановлює порядок створення, ведення Єдиного реєстру громадських формувань і користування ним. Єдиний реєстр громадських формувань – це електронна база даних, яка містить відомості про легалізацію та реєстрацію благодійних організацій таких як: всеукраїнських, міжнародних, місцевих благодійних організацій, відділень, філій, представництв всеукраїнських, міжнародних благодійних організацій.

На запрошення кафедри трудового права та права соціального забезпечення та Центру соціального права НН інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка був проведений вебінар виконавчою директоркою Українського інституту медіа та комунікації, членкині Комісії журналістської етики, викладачки Могилянської школи журналістики Діани Дуцик на тему: «Ризики користування соцмережами» де зазначалось, що небезпека не лише в тому, що інформацію про користувача (його персональні дані, фото, акаунти тощо) можуть вкрасти, а в тому, що інші люди незрозуміло з якою метою можуть використовувати ту інформацію, яку ми самі їм надаємо або розміщуємо у відкритий доступ. Також авторка наголосила, що 64% зламів відбувається заради заволодіння персональними даними для створення фейкових ідентичностей (наприклад, акаунтів у соцмережах) з подальшим використанням у власних цілях та із маніпулятивною метою (поширення від вашого імені якоїсь інформації); несанкціонованого доступу до цифрової ідентичності (злам сторінок у соцмережах, пошти); прив'язки цифрової ідентичності особи до одного смартфона; втрата цифрової ідентичності може статися через фізичну втрату телефону/комп'ютера чи доступ до них зловмисників; необережне фото чи відео може призвести до появи загрози у фізичному світі.

Слід наголосити, що під час війни збільшився рівень довіри до волонтерів, тому доволі мало українців перевіряють благодійні організації та фонди.

Державний контроль у сфері благодійної діяльності здійснюють органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень, визначених законом. Суб'єкти благодійної діяльності і посадові особи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування несуть цивільно-правову, адміністративну, дисциплінарну та кримінальну відповідальність за порушення законодавства про благодійну діяльність у порядку, встановленому законом.

Відповідно до ст. 190 Кримінального кодексу України, псевдоволонтери підпадають за шахрайство: 1) заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство) – карається штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від двохсот до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років; 2) шахрайство, вчинене повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або таке, що завдало значної шкоди потерпілому, – карається штрафом від трьох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк від одного до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років; 3) шахрайство, вчинене в умовах воєнного чи надзвичайного стану, що завдало значної шкоди потерпілому, – карається штрафом від чотирьох тисяч до восьми тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років; 4) шахрайство, вчинене у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, – карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років; 5) шахрайство, вчинене в особливо великих розмірах або організованою групою, – карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна.

Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» № 5073-VI 5 липня 2012 року визначено загальні засади благодійної діяльності в Україні, забезпечене правове регулювання відносин у суспільстві, спрямованих на розвиток благодійної діяльності, утвердження гуманізму і милосердя, забезпечені сприятливі умови для утворення і діяльності благодійних організацій.

Варто наголосити, що благодійна організація – юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених цим Законом, як основну мету її діяльності. Благодійна діяльність – добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара. Тому, благодійний фонд – це відкрита організація, тому що вони відкрито збирають кошти та звітують. Найчастіше благодійні фонди звітують на сайтах та у соцмережах, тому кожен може поцікавитись, куди ідуть кошти, та попросити звітність.

Таким чином, метою благодійних організацій та фондів не є одержання прибутку, а допомога, тим хто її потребує, особливо під час війни в Україні. На сьогодні правоохоронна статистика шахрайства із зборами коштів на благодійність не оприлюднена, натомість інформація про крадіжки грошей з банківських карт є абсолютно всюди: в соціальних мережах, стрічках новин і телеефірах. Тому слід користуватися пошуковими системами та перевіряти достовірність інформації щодо зборів благодійних організацій та фондів, волонтерів та співпрацювати тільки з перевіреними часом благодійними організаціями та волонтерами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Задорожня Л., Маркуц Ю. Податкове стимулювання благодійності в Україні URL: <https://voxukraine.org/podatkove-stymulyuvannya-blagodijnosti-v-ukrayini>
2. Благодійність у час війни URL: <https://zagoriy.foundation/wp-content/uploads/2022/08/doslidzhennya-2022-1.pdf>